

Explaining the Design Framework of Women-Friendly Urban Spaces in Iran (Case Study: Urban Streets of Kerman)

Elmira Sani Kermani¹ , Nima Jahan Bin² , Mohammad Ghasemi Siani³

¹- Ph.D. Candidate, Department of Urban Planning, Kerman Branch, Islamic Azad University, Kerman, Iran.

²- Assistant Professor, Department of Urban Planning, Kerman Branch, Islamic Azad University, Kerman, Iran. **E-mail:** Jahanbin@iauk.ac.ir

³-Assistant Professor, Research Institute of Humanities and Social Studies, Academic Jihad, Tehran, Iran.

Article Info

Article type:

Research Article

Article history:

Received: 22 August 2024

Revised: 05 December 2024

Accepted: 31 January 2025

Published online: 21 March 2025

Keywords:

Urban Design,

Women-Friendly City,

Public Spaces,

Urban Street,

Kerman.

ABSTRACT

Introduction: Women constitute half of the users of urban spaces and have the right to access these spaces equally with men. However, since there are significant differences between men and women in needs, perceptions of the environment, and behavioral patterns in urban spaces, ignoring these differences may limit women's presence in public spaces.

Data and Method: This study aimed to explain the design framework of women-friendly urban spaces, focusing on urban streets in Kerman. The study employed a descriptive-analytical method, utilizing field interviews and questionnaires through the Delphi technique. The research population comprised 16 university professors, planners, and municipal managers, selected using purposive and snowball sampling.

Results: The findings indicated that designing women-friendly streets, while considering causal and interactive conditions as well as intervening and contextual factors, can increase women's presence in streets and promote greater interactions in a social context with other citizens. These interactions contribute to women's sense of peace and satisfaction.

Conclusion: Urban design must prioritize security and safety while addressing the elimination of defenseless and dilapidated urban spaces as fundamental components of designing women-friendly streets. Accordingly, the components of urban design are categorized into three dimensions, including legislation, structural development, and functionalism.

Cite this article: Sani Kermani, E., Jahan Bin, N., Ghasemi Siani, M. (2025). Explaining the Design Framework of Women-Friendly Urban Spaces in Iran (Case Study: Urban Streets of Kerman). *Urban Social Geography*, 12 (1), 261-277.

DOI: <http://doi.org/10.22103/JUSG.2025.2155>

© The Author(s).

Publisher: Shahid Bahonar University of Kerman

DOI: <http://doi.org/10.22103/JUSG.2025.2155>

¹ **Corresponding Author:** Jahan Bin, N., Department of Urban Planning, Kerman Branch, Islamic Azad University, Kerman, Iran. Jahanbin@iauk.ac.ir (+98) 9131416901

English Extended Abstract

Introduction

Women constitute half of the users of urban spaces and have the right to access these spaces equally with men. However, since there are significant differences between men and women in needs, perceptions of the environment, and behavioral patterns in urban spaces, ignoring these differences may limit women's presence in public spaces.

Kerman, a city rich in historical and religious significance, faces unique challenges. Its strategic location – as a transit route for drugs - and the influx of Afghan immigrants contribute to security concerns, instilling fear among women and impacting their sense of safety. Given that the specific characteristics and needs of contemporary Iranian women, their willingness to present, and the social and legal restrictions they face influence urban space design, this study aimed to develop a framework for designing women-friendly urban spaces. The core objective of developing this framework is to identify the critical considerations and changes necessary within the urban design process to foster women-friendly urban spaces for contemporary Iranian women.

Data and Method

This study aimed to explain the design framework of women-friendly urban spaces, focusing on urban streets in Kerman. The study was developmental-theoretical in terms of its purpose and descriptive-analytical in terms of its nature and method to answer the questions. The study utilized a quantitative-qualitative method. Qualitative data were collected through 16 interviews with women aged 30 to 65 years in Kerman, selected through random sampling until theoretical saturation was achieved. The interviews aimed to explore women's expectations and perceptions of urban design. The grounded theory was then employed to extract relevant indicators and components for women-friendly urban design via MAXQDA software. Besides, the Delphi technique was used, involving 16 university professors, managers, and urban planning elites. The participants were selected using purposive and snowball sampling. The Delphi process spanned three rounds using questionnaires, and the collected data were then analyzed.

Results

A total of 392 initial codes were extracted from the interviews. These codes were analyzed and interpreted across various dimensions, then elevated to core categories and main categories at a higher level, resulting in 19 main categories. In the third step, 3 core categories were identified within the research dimensions. In the fourth step, through a synthesis of the initial codes, main concepts, and core categories, a women-friendly urban design framework was developed to explain its components and indicators. The aim was to arrive at a final model that addresses the main research question. Accordingly, based on the identified categories, three types of categories were formed through the integration of the categories: contextual, interactive, and consequential.

The findings indicated that designing women-friendly streets, while considering causal and interactive conditions as well as intervening and contextual factors, can increase women's presence in streets and promote greater interactions in a social context with other citizens. These interactions contribute to women's sense of peace and satisfaction.

Conclusion

The metainferential analysis of the interviews and the Delphi questionnaire revealed that what was conceptualized in the interviews aligned with the results acquired through the Delphi questionnaire. The components of urban space design were categorized into three overarching dimensions: legislative, structural, and functional. The legislative dimension emphasized safety and security, inclusiveness and comprehensiveness, functional separation, space optimization, participation, and standardization; the design and implementation dimension highlighted client compatibility, elimination of defenseless spaces, appropriate lighting and furniture, attention to functionalism in spaces, comfort, and tranquility; and the operational dimension stressed maintaining security, preserving visual beauty, providing welfare facilities, human-centeredness, constant dynamism, and the integration of streets and spaces as influential components.

تبیین چارچوب طراحی فضای شهری دوستدار بانوی ایرانی (مطالعه موردی: خیابان‌های شهری کرمان)

المیرا ثانی کرمانی، نیما جهان‌بین^۱، محمد قاسمی سیانی

^۱- دانشجوی دکتری، گروه شهرسازی، واحد کرمان، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمان، ایران.

^۲- استادیار، گروه شهرسازی، واحد کرمان، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمان، ایران. Jahanbin@iauk.ac.ir **رایانامه:**

^۳- استادیار، بخش مدیریت و برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی، جهاد دانشگاهی، تهران، ایران.

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۶/۰۱ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۹/۱۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۱/۱۲ تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۱/۰۱ کلیدواژه‌ها: طراحی شهری، شهر دوستدار بانوان، فضاهای عمومی، خیابان شهری، کرمان.	مقدمه: زنان به‌عنوان نیمی از بهره‌برداران فضاهای شهری، حق دارند همانند مردان از فضاهای شهری استفاده کنند. اما از آنجایی که نوع نیازها، نحوه ادراک محیط و در نتیجه الگوهای رفتاری زنان و مردان در فضاهای شهری، تفاوت‌های معناداری دارند، لذا نادیده انگاشتن تفاوت‌ها می‌تواند حضور زنان را در فضاهای عمومی محدود نماید. داده و روش: هدف این مقاله تبیین چارچوب طراحی فضاهای شهری دوستدار بانوان با تأکید بر خیابان‌های شهری در شهر کرمان است. بدین‌منظور، با روش توصیفی-تحلیلی و با مصاحبه میدانی و ابزار پرسش‌نامه در روش دلفی به-دنبال بررسی موضوع پرداخته است. جامعه آماری تحقیق ۱۶ نفر از اساتید دانشگاه، برنامه‌ریزان و مدیران شهرداری هستند که با روش هدفمند و گلوله برفی انتخاب شدند. یافته‌ها: نتایج تحقیق نشان داد که پیامدهای طراحی خیابان دوستدار بانوان بر اساس شرایط علی و تعاملی و همچنین تحولات مداخله‌گر و زمینه‌ای باعث گسترش حضور بانوان در خیابان و تعامل بیشتر آن‌ها در یک بستر اجتماعی با سایر شهروندان خواهد شد. این تعاملات به حس آرامش و احساس رضایت بانوان منجر می‌شود. نتیجه‌گیری: بر همین اساس، در طراحی شهری امنیت و ایمنی و حذف فضاهای بی‌دفاع و مخروبه شهری از الزامات اصلی طراحی یک خیابان دوستدار بانوان محسوب می‌شود که در اولویت اول چارچوب طراحی‌های شهری قرار می‌گیرد. بر همین اساس مؤلفه‌های طراحی شهر در سه بعد قانون‌گذاری، بعد ساختارسازی و بعد کارکردگرایی دسته‌بندی شده‌اند.

استناد: ثانی کرمانی، المیرا؛ جهان‌بین، نیما؛ قاسمی سیانی، محمد. (۱۴۰۴). تبیین چارچوب طراحی فضای شهری دوستدار بانوی ایرانی (مطالعه موردی: خیابان‌های

شهری کرمان). *جغرافیای اجتماعی شهری*، ۱۲ (۱)، ۲۶۱-۲۷۷. DOI: <http://doi.org/10.22103/JUSG.2025.2155>

© نویسندگان.

ناشر: دانشگاه شهید باهنر کرمان.

DOI: <http://doi.org/10.22103/JUSG.2025.2155>

مقدمه

زنان به عنوان نیمی از بهره‌برداران فضاهای شهری، حق دارند همانند مردان از فضاهای عمومی شهری استفاده کنند. اما از آنجایی که نوع نیازها، نحوه ادراک محیط و در نتیجه الگوهای رفتاری زنان و مردان در فضاهای عمومی، تفاوت‌های معناداری دارند، لذا نادیده انگاشتن تفاوت‌ها می‌تواند حضور زنان را در فضاهای عمومی محدود نماید. پیش از آغاز دهه هشتم قرن بیستم، برنامه‌ریزی و طراحی فضاهای شهری در جهان بدون توجه به نیازهای زنان شکل می‌گرفت. شهر همواره به لحاظ تاریخی، معماری، طراحی و برنامه‌ریزی شهری، امری مردانه تلقی شده است و فرهنگ مردسالاری با تقسیم کار و محول نمودن انجام امور خانه به زنان، عملاً به نوعی سبب سلب فرصت مشارکت برابر زنان در جامعه شده است و به تدریج به صورت یک نهاده ذهنی در آمده است که مطابق آن، الگوهای رفتاری متناسب با همان ارزش‌ها را به زنان ارائه می‌دهد (خلیلی، ۱۳۸۶).

ضرورت پرداختن به رویکرد فضاهای جنسیتی را می‌توان در ارتقاء مردم‌سالاری در عمل دانست. چرا که از دیرباز اندیشمندان مردم‌سالاری را با جوانب مختلفی توصیف نموده، اما هرگز ریشه‌های عدم تحقق نوع کامل آن را تبیین نکرده‌اند. در اکثر فرهنگ‌های معاصر، مردم‌سالاری کامل زمانی محقق می‌شود که زنان در عرصه‌های عمومی در کنار مردم حاضر شوند و این عرصه‌ها شامل سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، کالبدی، محیطی و مدیریتی است. بر همین اساس، فضاهای شهری متناسب با استفاده‌کنندگان خود به دو نوع مردانه یا زنانه تقسیم می‌شوند، بنابراین فضاها هم دارای جنسیت می‌باشند. عمده‌تاً فضاهایی مردانه هستند که روحیه کار و حرکت در آن‌ها دمیده شده و دارای شخصیتی خشن، صلب و اجتماع‌گریز هستند. برعکس فضاهای زنانه با روحیه خانگی و صمیمی اغلب شاهدی بر رفتارهای لطیف، فضاهای نرم و اجتماع‌پذیر هستند و میل به مکث و گذران اوقات فراغت را متبلور می‌سازند. با ظهور تفکر نوگرایی در شهرسازی و رویکرد مسلط بر خرد مردانه و تفکیک و جداسازی حوزه‌های مختلف تجاری، مسکونی و غیره، از حوزه‌های خصوصی، بدان گونه که حوزه مردانه مربوط به تجارت و کار و حوزه زنانه مربوط به خانه و خانواده محسوب می‌شود. این در صورتی است که در کشورهای توسعه یافته نگاه برنامه‌ریزان و طراحان شهری به جایگاه حضور بانوان عمیق‌تر است. چنانچه که شهر از دیدگاه آنان این گونه در این زمینه معنا می‌شود که ویژگی‌های فضای شهری متناسب با مسافت‌های کوتاه دورن و حومه شهری و کاربری‌های مختلط و دارای مرکزیت متنوع و گوناگونی است، وابسته است.

دلیل زنانه طراحی کردن فضاهای فراغتی، در جذابیت‌هایی نهفته است که زنانه طراحی شدن با خود به همراه می‌آورد. فضاهای زنانه دوست داشتنی‌تر و مهربان‌گیزتر از فضاهای مردانه می‌باشند. زنان به لحاظ شرایط فطری و نیز تمایلاتی که در وجود ایشان نهفته است در فضاهای شهری سه دسته نیاز کلی دارند که شامل نیازهای عاطفی، جسمانی و عملکردی می‌باشد. مسئله عاطفی دارای ابعادی از قبیل: زیبایی‌شناسی، نرم فضا بودن و صمیمی بودن آن است. بعد زیبایی‌شناسی عناصری هم‌چون: تناسب کالبدی، رنگ، فرم، حس تعلق و همخوانی با روحیه اجتماع را در بر می‌گیرد. بعد دیگر، طراحی نرم فضاها را شامل می‌شود، نرم فضاها خود عناصر فضای سبز، فضای باز و فضای مصنوع غیرصلب را در برمی‌گیرد. بعد آخر، صمیمی بودن فضا است، این بعد فضا را برای استفاده‌کنندگان خود خوانا، محلی و با امنیت جلوه می‌دهد. مسئله بعدی که بعد جسمانی استفاده‌کنندگان را لحاظ می‌کند، در نهایت مشوق استفاده بیشتر گروه هدف خود می‌باشد که خود می‌تواند محورهای مجزایی را همچون ابعاد متناسب تجهیزات فضا با فیزیک و اندام زنان، لزوم وجود تجهیزاتی خاص مثل سرویس بهداشتی در فواصل مشخصی از هم و ضرورت فواصل کوتاه میان عناصر و کاربری‌های مختلف در فضای شهری یا کوتاه بودن مسیرها و کوچک بودن مقیاس فضایی که قرار است جنسیت زنانه داشته باشد. مسئله دیگر، ابعاد عملکردی فضای شهری زنانه است. عملکردهای مورد نیاز برای زنان شامل خرده‌فروشی‌های مصرف

روزانه، کاربری‌های بهداشتی- درمانی و نهادهایی است که آن‌ها می‌توانند با حضور خود، احساس مثبتی از همفکری تا همکاری با هم‌نوعان خویش داشته باشند.

فضاهای شهری در کرمان، به‌عنوان یکی از شهرها با پیشینه و قدمت تاریخی و مذهبی در کشور از دو جنبه حائز اهمیت است: نخست آنکه شهر کرمان در چند سال اخیر رشد و توجه قابل توجهی داشته است و برنامه‌ریزی آن در آینده نزدیک با توجه به رشد قبلی، چنان‌چه بدون برنامه و اصول صحیح برنامه‌ریزی باشد مشکلات را دوچندان می‌نماید (زنگی آبادی و همکاران، ۱۳۹۴). از طرف دیگر، موقعیت ویژه شهر کرمان موجب شده است که زنان در شهر کرمان نیز موقعیت ویژه‌ای را نسبت به زنان در شهرهای دیگر ایران داشته باشند. زنان کرمان به‌لحاظ قومی و مذهبی دارای ویژگی‌های خاصی هستند که ناشی از تاریخ و فرهنگ غنی این منطقه است. آن‌ها معمولاً در پیوند با آداب و رسوم محلی، سنت‌های مذهبی و خانوادگی و نقش‌های اجتماعی متفاوتی که در جامعه ایفا می‌کنند، شناخته می‌شوند. این زنان به‌عنوان نگه‌داران فرهنگ و مذهب خود، در زمینه‌های مختلف اجتماعی و اقتصادی در شهر نیز فعال هستند و مشارکت آن‌ها در حوزه‌های عمومی و خانوادگی اهمیت ویژه‌ای دارد. همچنین، تعاملات قومی و تأثیرات مذهبی بر دیدگاه‌ها و رفتارهای اجتماعی آن‌ها نقش اساسی دارد. موقعیت استراتژیک شهر کرمان و نزدیکی این شهر به مسیر ترانزیت مواد مخدر و ازدیاد مهاجران افغانه در این شهر باعث شده است تا زنان از ترس مضاعفی به‌دلیل این موقعیت استراتژیک نیز رنج ببرند که این ترس می‌تواند احساس امنیت ایشان را تحت شعاع خود قرار دهد (صنعت خواه، ۱۳۹۷).

بنابراین از آنجا که جنبه‌های مبهم و مجهول تحقیق ویژگی‌ها و نیازهای خاص بانوان ایران معاصر مؤثر بر چارچوب طراحی فضاهای شهری، میزان تمایل به مشارکت بانوی ایرانی معاصر و محدودیت‌های عرفی و قانونی برای بانوی ایرانی معاصر می‌باشند، لذا منظور از تحقیق رسیدن به چارچوب طراحی خیابان‌های شهری که دوستدار بانوان شهری باشد است و منظور از تدوین چارچوب در این پژوهش به این معناست که در بخش‌های اصلی فرآیند طراحی شهری چه تأکیدات و تغییراتی باید ایجاد شود که متضمن فضاهای شهری دوستدار بانوی ایرانی معاصر باشد.

طراحی شهری متناسب با نیازهای بانوان در این تحقیق بدین معنی است که: آیا زنان احساس امنیت و آرامش از حضور در خیابان‌ها دارند؟ چقدر امکانات حمل و نقل برای آن‌ها فراهم است؟ منطقه‌بندی صحیح و کاربری صحیح آیا در خیابان‌ها وجود دارد؟ آیا در پیاده‌روها و فضاهای عمومی به نیازهای بانوان توجه شده است؟ بر همین اساس، این پژوهش به دنبال پاسخگویی به این سؤال اصلی است که چارچوب طراحی مناسب خیابان برای بانوان چه ویژگی‌هایی را دارد؟

پیشینه نظری

ایده و مفهوم شهر دوستدار بانوان حاصل تلاش برای حل مسائل و مشکلات زنان و ارتقاء و بهبود وضعیت آنان در زندگی شهری است. شهر دوستدار زن در مفهومی وسیع اشاره به شهری مطلوب و مناسب زندگی اجتماعی زن در ابعاد مختلف اجتماعی، فرهنگی، حقوقی، کالبدی، بهداشت و سلامت و سایر امور زندگی اجتماعی شهری دارد. هدف از ایجاد شهر دوستدار زن، ایجاد فضا و امکاناتی در شهر و ابعاد مختلف زندگی شهری است که فعالیت زنان در شهر را تسهیل کرده و زندگی‌شان را درون فضای شهری آسان‌تر کند (فاضلی، ۱۳۹۳).

مروری بر سیر تحول ماهیت طراحی شهری نشان می‌دهد غالب نظریه‌های طراحی شهری در مباحث اولیه، معطوف به ابعاد کالبدی و ماهیت زیباشناختی طراحی شهری بوده و تنها خلاقیت هنری را به‌عنوان آنچه که می‌تواند پایه‌های اصلی طراحی شهری را تشکیل دهد، مورد توجه قرار می‌دهد (گلکار، ۱۳۸۲؛ استین، ۲۰۰۳؛ لنگ، ۱۹۸۷). فرآیند طراحی شهری در چنین رویکردی، عمدتاً شهودی و راه‌حل‌گرا بوده و هرچند موجب تشویق تفکر واگرا و زاینده و حصول طرح‌های نوآورانه می‌گردید اما احتمال آنکه مسئله اصلی با مسئله دیگری اشتباه گرفته و حل شود را افزایش

می‌داد؛ چرا که در این رویکرد، هدف طراح از طرح، نه بر پایه حل مسائل مبتلا به شهری، بلکه براساس خلق اشکال جدید در شهر براساس اصول هنری تدوین گردیده و عوامل خارجی مؤثر بر طرح را مورد توجه قرار نمی‌دهد (استین، ۲۰۰۳). براین اساس، از آنجا که محصول طراحی بر پایه انتخاب و فرایندهای ذهنی طراح انجام گرفته، هرگونه قضاوت عینی و ارزشی در مورد محتوا و فرایند طرح، کاری بیهوده و مشخصاً بی‌ارتباط با طرح خواهد بود. از این رو، محصول این شکل از فرایند طراحی بیش از آنکه موضوع قضاوت کنشگران دخیل در فرایند توسعه شهری و استفاده‌کنندگان از طرح باشد، موضوع قضاوت طراحان حرفه‌ای و معماران است (اینم، ۲۰۰۲). تحقق نیافتن بسیاری از طرح‌های پیشنهادی طراحی شهری در این دوران، موجب گردید تا صاحب‌نظران به بررسی علل این مسئله و میزان دقت و کارایی تفکر سستی طراحی در مورد سیستم‌های پیچیده‌ای همچون شهرهای معاصر، که جیکوبز (جیکوبز، ۱۹۹۴) مسائل آن را از نوع پیچیده سازمان‌یافته معرفی می‌کند، بپردازند. این امر، عزیمت از رهیافت‌های راه‌حل‌گرا به رهیافت‌های مساله‌گرا در طراحی شهری را باعث گردید.

معیارها و شاخص‌های مؤثر بر تحولات محتوایی و رویه‌ای فرایند طراحی شهری نتایج حاصل از مرور ادبیات نظری، نشان از تأثیر مبانی شناخت‌شناسانه و مفاهیم اساسی رهیافت‌هایی دارد که در دوره‌های مختلف ماهیت طراحی شهری و به تبع آن فرایند طراحی شهری را، با توجه به مقتضیات زمانه، با تحولات گسترده مواجه کرده است. این مفاهیم که با رجوع به سه رهیافت حل مساله عقلانی، رهیافت راهبردی و رهیافت ارتباطی، ماهیت طراحی شهری را تحت تأثیر خود قرار داده‌اند، بیش از آنکه بر تغییر مراحل و گام‌های فرایند استوار باشد، بر تغییر و تحول محتوای حاکم بر فرایند و تأثیر آن بر چگونگی پیمایش فرایند استوار است. براین اساس، به‌منظور غلبه بر کاستی‌های فرایند تصمیم‌گیری جامع عقلانی و با رجوع به مفاهیم حاکم بر رهیافت راهبردی، فرایند طراحی شهری، چرخ‌های تکرارشونده مبتنی بر مراحل چشم‌اندازسازی، سنجش وضعیت، تدوین اهداف، تدوین سیاست‌ها و گزینه‌های طراحی، ارزیابی گزینه‌ها، طراحی، اجرا و پایش پس از اجرا معرفی می‌گردد که به‌طور همزمان به طراحی، اجرا و پایش پس از اجرا تأکید می‌کند. چنین فرآیندی، فرایند مسئله‌گشایی و تصمیم‌گیری عقلانی مبتنی بر عقلانیت راهبردی است که پیش و بیش از آنکه به طراحی تفصیلی و دقیق محیط اقدام نماید به تعریف چارچوبی چندسطحی و هدایت‌کننده، جهت توسعه کالبدی شهر، مبتنی بر شرایط و مقتضیات بستر، می‌پردازد. این تعریف از فرایند طراحی شهری علاوه بر «مسئله‌گرایی» به‌عنوان معیار اصلی فرایندهای تصمیم‌گیری عقلانی، بر ضرورت توجه به معیارهایی چون «زمینه‌گرایی»، «انعطاف‌پذیری» و «مداخله چندسطحی»، در پیمایش فرایند تصریح می‌کند (علی‌کائی، ۱۳۹۷).

ایده و مفهوم شهر دوستدار زن، حاصل تلاش برای حل مسائل و مشکلات زنان و ارتقاء و بهبود وضعیت آنان در زندگی شهری است. شهر دوستدار زن، در مفهومی وسیع اشاره به شهری مطلوب و مناسب زندگی اجتماعی زن در ابعاد مختلف اجتماعی، فرهنگی، حقوقی، کالبدی، بهداشت و سلامت و سایر امور زندگی اجتماعی شهری دارد. هدف از ایجاد شهر دوستدار زن، ایجاد فضا و امکاناتی در شهر و ابعاد مختلف زندگی شهری است که فعالیت زنان در شهر را تسهیل کرده و زندگی‌شان را درون فضای شهری آسان‌تر کند (فاضلی، ۱۳۹۳).

یکی از اسناد مهم اروپایی در خصوص شهر دوستدار بانوان، منشور اروپایی زنان در شهر است که توسط کمیسیون اتحادیه اروپا (مرکز ایجاد فرصت‌های برابر) در سال ۱۹۹۴-۹۵ برای ارزیابی وضعیت فعلی زنان در شهرها و با تأکید و توجه به فرایند تصمیم‌سازی تهیه شده است. این منشور در برگیرنده آخرین مجموعه از روندهای تحلیلی برای برنامه‌ریزی‌های معینی است که هدفش ارتقای مشارکت و مسئولیت شهروندی زنان در برنامه‌ریزی شهری و منطقه است. هدف نهایی این منشور ایجاد فرصت‌های برابر برای زن و مرد در زندگی شهری و روستایی است در این منشور به زنان به‌عنوانی همچون: شهروندان فعال، مساوات در دموکراسی و سطوح فرایند تصمیم‌سازی به‌ویژه برنامه‌ریزی و طراحی شهری، مشارکت‌پذیری؛ ایجاد سطوح میانی تصمیم‌گیری و راهبردهایی برای تغییر؛ ایجاد همکاری در گام‌های

کاربری، زنان و توسعه پایدار، زنان و تحرک و امنیت اجتماعی، زنان و خدمات عمومی در دسترس، آموزش و تجارب محلی؛ نقش رسانه و انتقال تجربیات؛ انتقال و گسترش اطلاعات و مهارت می‌پردازد (فرهمنیدیان، ۱۳۸۷).

از نظر برخی شهرسازان، شهرها را مردانی طراحی کرده‌اند که شناخت نامحدود یا اندکی از نیازها و خواسته‌های زنان داشته‌اند. فیزیولوژی خاص زنان در بسیاری از موارد آنان را از فضاهای شهری دور نگه می‌دارد. نامتناسب بودن طراحی شهر، خیابان، پیاده‌رو و غیره سبب می‌شود در بسیاری از موارد توان دسترسی زنان به دلایلی که گاهی خود نیز دقیقاً از آن اطلاع ندارند، سلب شود. (نکویی و صابری، ۱۴۰۰). فضاهای شهری اگرچه بسیار بزرگ و برانگیزاننده‌اند، در عین حال سرشار از غریبگی، ناامنی و هراس‌اند. به‌همین دلیل، فضاهای شهری اغلب آن جاذبه‌ای را که برای مردان دارند برای زنان ندارند. به‌همین دلیل، بسیاری از نویسندگان فمینیست ضدشهرند (مهدیزاده، ۱۳۸۷). اسپین (۲۰۰۵)، در اثرش نشان داد که فضاهای جنسیتی شهری برای قلمرو عمومی بسیار مهم‌اند، زیرا آن‌ها به زنان هویتی خارج از خانه و خانواده می‌بخشند و برایشان فضایی امن را فراهم می‌کنند (کولیوند، ۱۳۹۳).

برخی از رویکردها و نظریه‌های شهرسازی به شهر دوستدار بانوان یا شهرهای همگانی پرداخته و نیازهای زنان را در شهر مطرح کرده‌اند از جمله در رویکرد عدالت فضایی بیان شده است اهداف و وظایف شهرسازی به‌طور فزاینده‌ای به-سمت تأمین توسعه پایدار، اعتلای کیفیت زندگی، امنیت عمومی، تقویت روحیه شهروندی، همبستگی جمعی، عدالت اجتماعی و غیره تحول پیدا کرده است (مهدیزاده، ۱۳۸۵).

از منظر عدالت فضایی، زنان به‌عنوان گروهی اجتماعی در نظر گرفته می‌شوند که دارای نیازهای متفاوتی در شهر هستند. از آنجا که هدف عدالت فضایی، دسترسی همه شهروندان فارغ از قیود سنی، جنسی، قومی و نژادی به امکانات و خدمات عمومی موجود در فضا است، توجه به نیازهای زنان را در برنامه‌ریزی‌های شهری عاملی اساسی در دستیابی به عدالت می‌داند. این توجه و تمرکز بر دسترسی زنان به خدمات و امکانات شهری، در بیشتر پروژه‌های شهر دوستدار زن، مورد توجه قرار گرفته است. همچنین بر این اساس، نظریه و دیدگاه حکمروایی خوب شهر، شهروندان ساکن یک شهر به‌مثابه اعضای جامعه مدنی باید بتوانند در فرآیند تصمیم‌گیری و اجرای برنامه‌ها و تصمیمات شهری نقش داشته باشند. زنان نیز به‌عنوان گروهی از شهروندان، باید بتوانند به‌صورت فعالانه در همه سطوح و مراحل برنامه‌ریزی و مدیریت شهری، به‌صورت افراد عادی و نیز به‌صورت افراد مؤثر و تصمیم‌ساز حضور داشته باشند. علاوه بر این، سازمان‌ها و انجمن‌های حامی زنان نیز، می‌توانند به‌عنوان بخش مهمی از جامعه مدنی، نقش واسط میان دولت و مردم را ایفا کرده و انتقال‌دهنده نیازها و خواسته‌های زنان به سطوح تصمیم‌گیرنده باشند.

متفکران دیدگاه حمایت از حقوق زنان در برنامه‌ریزی شهری، معتقدند شرایط زندگی اجتماعی زنان باید با در نظر گرفتن جنسیت به‌عنوان جنبه‌ای مهم از ساختار واقعی فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی در نظریه‌های برنامه‌ریزی، تغییر کند. در خصوص روش‌شناسی برنامه‌ریزی نیز، نظریه‌پردازان بر دیدگاه‌های شهودی و مبتنی بر مشارکت زنان در کسب دانش و آگاهی تأکید کرده و راه‌حل‌های ترکیبی غیر خردگرایانه را پیشنهاد کرده‌اند. این نظریه‌پردازان بر اجماع نظری و اتفاق نظر و بر اهمیت احساس و عاطفه تأکید کرده‌اند. براساس این رویکرد، کسب آگاهی از جامعه زنان و تأمین نیازهای واقعی، لازمه برنامه‌ریزی انسانی‌تر است. بدیهی است که دیدگاه حمایت از حقوق زنان در برنامه‌ریزی شهری، یکی از پشتیبان‌های اصلی نظری و مفهومی برای ایده شهر دوستدار زن است. چنانچه تاکنون دریافته‌ایم، سخن اصلی و انگیزه اساسی دوستدار زن کردن شهرها، احیای حقوق پایمال شده زنان به مثابه شهروندانی برابر اما متفاوت با مردان، در زندگی و فضاهای شهری است.

در دیدگاه برنامه‌ریزی جنسیتی گفته شده است که در تمام ابعاد برنامه‌ریزی‌های توسعه ای باید زنان مورد توجه قرار بگیرند. این همان برنامه‌ریزی جنسیتی مبتنی بر روابط انسانی است. در برنامه‌ریزی جنسیتی باید عوامل فرهنگی و حساسیت‌های موجود به‌طور کامل و جامع مورد توجه قرار گیرند. در این برنامه‌ریزی نقش‌های مختلف زنان در خانه و در

جامعه و توانایی‌های آنان باید مورد توجه قرار بگیرد. برنامه‌ریزی جنسیتی شامل مجموعه‌ای از نظریات مانند نظریه‌های جنسیتی، نظریه سیاسی جنسی، مارکسیسم حامی برابری زن و مرد، لیبرالیسم حامی تفاوت‌های جنسیتی، نظریه برابری و عدالت، نظریه فقرزدایی، توانمندسازی و نظریه نئوکلاسیک می‌شود (پرتویی، ۱۳۹۱).

تجزیه و تحلیل پاتمان نشان داد که شهروندی در دوره معاصر، شهروندی مردان را در اولویت قرار می‌دهد. چون فضای عمومی و تعریف‌های اجتماعی بهتری برای مردان وجود دارد. زیرا زمان را در دست دارند و محدودیتی برای انجام مسئولیت‌های خانه‌داری ندارند و در مقابل از زنان انتظار می‌رود که خانه را اداره و از کودکان و حتی خویشاوندان سالخورده مراقبت کنند و در نتیجه زنان وقت کم و محدودیت‌هایی دارند که مانع از ورود آن‌ها به فضاهای عمومی می‌شود (استرومکویست، ۲۰۰۶). از این منظر، زنان به‌عنوان گروهی به حساب می‌آیند که باید دارای موقعیت برابر با مردان در جامعه باشند یعنی از منافع و حقوق مربوط به شهروندی مدنی، سیاسی و اجتماعی به‌طور یکسان بهره‌مند باشند. تأمین حقوق شهروندی، هدف غایی همه پروژه‌های شهر دوستدار زن و همچنین طرفداران فمینیسم است.

شکل ۱- نمودار چارچوب راهبردی طراحی خیابان‌های شهری بانوی کرمانی، منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۳

پیشینه عملی

سیفائی (۱۳۸۴)، در پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد خود با عنوان «مطلوبیت سنجی فضاهای عمومی شهری جهت استفاده‌ی گروه‌های خاص (زنان) در الگوی برنامه‌ریزی مشارکتی» با هدف پاسخگویی به نیاز گروه‌های اجتماعی (گروه‌های سنی و جنسی خاص) استفاده‌کننده از فضاهای عمومی شهر با تلاش در جهت رسیدن به اصول انسانی مؤثر در تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری برنامه‌های شهر، به این نتیجه رسیده که در برنامه‌ریزی شهری برای دستیابی به محیط‌های شهری انسانی‌تر باید به حضور گروه‌های جنسی (زنان) به‌عنوان بخشی از گروه‌های خاص اجتماعی در فضاهای عمومی شهری توجه داشت تا عدالت جنسیتی برقرار شده و باز تولید فرهنگی شهری حاصل شود. علیرضانژاد و سرائی (۱۳۸۶)، تحقیقی تحت عنوان «زن در عرصه عمومی: مطالعه‌ای در مورد فضاهای عمومی در دسترس زنان

شهری و تغییرات آن» انجام داده‌اند. این مقاله در پی پاسخگویی به یک پرسش اصلی درباره زنان شهری ایرانی است و آن این است که آیا در دسترسی آن‌ها به فضاها و عرصه‌های عمومی تغییری ایجاد شده است، یا خیر. بر اساس نتایج به‌دست آمده زنان تحصیل کرده و شاغل امکان استفاده از فضاها و اماکنی را دارند که زنان فاقد تحصیلات دانشگاهی و شغل این امکان را ندارند. محل کار مهمترین مکانی است که زنان برای ورود به آن از خانه خارج می‌شوند. محمدی (۱۳۸۷)، در پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد خود با عنوان «عدالت جنسیتی در طراحی فضاهای شهری با تأکید بر حضور زنان در محله چیدر تهران» به ارائه اصول و راهکارهای طراحی برای افزایش حضور زنان در این فضاها و دستیابی به مفهوم عدالت جنسیتی در فضاهای شهری می‌پردازد. رضازاده (۱۳۸۸)، در مقاله‌ای تحت عنوان «فضاهای شهری، زمینه‌ساز عدالت اجتماعی، به بررسی موانع و عوامل مشارکت زنان در فضاهای عمومی و چگونگی به وجود آمدن فضاهای عمومی جنسیتی و مشخص کردن عملکردهایی که به عدم مشمولیت زنان در فعالیت عمومی منجر می‌شوند می‌پردازد. پورموسوی (۱۳۸۹)، به اولویت‌سنجی نیازهای زنان در تخصیص فضاهای شهری در مناطق سه‌گانه شهر یزد پرداخته است. بر اساس نتایج به‌دست آمده، میزان کلی رضایت‌مندی زنان از دسترسی و استفاده از فضاهای شهری در حد نامطلوبی قرار دارد. مشایخی و همکاران (۱۳۹۱)، در مقاله‌ای تحت عنوان «طراحی محیط‌های معماری، دوستدار خانواده» به این نتیجه رسیده‌اند که ایجاد فضایی با کیفیت بالا از زندگی برای استفاده خانواده‌ها یکی از موضوعات مهم در طراحی است. نورانی و همکاران (۱۳۹۱)، در پژوهشی به بررسی شهر دوستدار زنان (مطالعه موردی شهر اردبیل) پرداخته‌اند. در این مقاله با تأکید بر ضرورت حضور مؤثر زنان، تلاش شده است با بررسی یک فضای عمومی شهری (مرکز شهر اردبیل)، میزان مطلوبیت این فضای شهری جهت حضور زنان مورد بررسی قرار گیرد. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که فضای شهری به‌همان نسبت که می‌تواند در توسعه عدالت اجتماعی راهگشا باشد، در صورتی که دقت کافی در طراحی و برنامه‌ریزی آن‌ها صورت نپذیرد، می‌تواند عاملی در جهت تعمیق نابرابری‌های اجتماعی گردد. هاشمیان‌فر و همکاران (۱۳۹۲)، تحقیقی تحت عنوان «اثرات و پیامدهای اجتماعی و فرهنگی فضاهای شهری بر زنان» انجام داده است. در این مقاله به مطالعه اثرات اجتماعی و فرهنگی احداث فضاهای شهری بر زنان و دختران جوان (با نگاهی به مجموعه شهریانو منطقه ۱۱ تهران) می‌پردازد. طراحی فضایی از این قبیل: به‌منظور برآورده نمودن نیازهای واقعی زنان شهر، سالم و ایمن‌سازی محیط فعالیت‌های زنان، اشتغال‌زایی، تعمیق فرهنگ حجاب و عفاف، سالم‌سازی اوقات فراغت بانوان از طریق برنامه‌های ورزشی، فرهنگی و هنری توسط بانوان و برای زنان صورت می‌گیرد. همچنین ایجاد این مجموعه درآینده اثرات اجتماعی مثبتی برای شهروندان خواهد داشت. همچنین فاضلی و ضیایی (۱۳۹۳)، در پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد با عنوان «شهر دوستدار زن»، به شناسایی برخی از معیارهای شهر دوستدار زن از نظر زنان متعلق به پایگاه‌ها و گروه‌های مختلف اجتماعی پرداخته‌اند. نتایج پژوهش آن‌ها نشان می‌دهد که از نظر زنان مصاحبه‌شونده، با بهره‌مندی از هشت ویژگی تهران امن، تهران راحت، تهران فعال، تهران مشارکتی، تهران فراغتی، تهران عادلانه، تهران زیبا و تهران دوستدار کودک، تهران شهری دوستدار زن می‌شود. به‌علاوه، دو متغیر رده اجتماعی و پایگاه اقتصادی و اجتماعی تفاوت‌چندانی در دیدگاه‌های زنان درباره معیارهای شهر دوستدار زن ایجاد نمی‌کند بلکه موقعیت خانهداری، اشتغال و مادری است که تفاوت‌هایی در دیدگاه‌ها، نیازها و دغدغه‌های زنان در زندگی شهری ایجاد می‌کند. حق‌پرست و شمشاد (۱۳۹۳)، در پژوهش خود با عنوان «بررسی معیارها و اصول طراحی شهر با رویکرد استفاده زنان از خدمات شهری» به این نتیجه رسیدند که با توجه به تفاوت‌های ظریفی که در زنان وجود دارد، می‌توان فضاهای کالبدی و شهری را با در نظر گرفتن نیازهای بانوان طراحی کرد. به‌عنوان مثال: توجه به تناسبات مبلمان و نیز توجه به رعایت چیدمان مبلمان با در نظر گرفتن حریم شخصی، کف‌پوش‌های مناسب (یکی از نکات ظریفی که به‌چشم نمی‌آید این است که با توجه به اینکه پاشنه کفش‌های برخی از بانوان دارای نوک‌های تیز می‌باشد، کف‌پوش‌های با تورفتگی و برآمدگی‌های زیاد سبب سختی در راه رفتن و ایستادن روی این نوع از کف‌پوش‌ها می‌شود)، طراحی مسیر پیاده،

نورپردازی (خصوصاً در شب جهت جلوگیری از حس ترس)، امنیت فضاها و تلاش برای جلوگیری از ایجاد فضای بی-دفاع، رنگ و طراحی فضاها با رویکرد زنانه و توجه به تفاوت‌های حسی و رفتاری زنان. پورمحمدی و همکاران (۱۳۹۴)، در تحقیق خود به بررسی میزان انطباق فضاهای شهری ارومیه با نیازهای زنان پرداخته‌اند. نتایج حاصل از این پژوهش حاکی از آن است که در زمینه عوامل کالبدی، دسترسی و امنیت فضاهای عمومی شهر ارومیه انطباق مطلوبی با نیازهای زنان وجود ندارد در حالی که در خصوص عامل ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی بر اساس معیارهای تحقیق، میزان انطباق، مطلوب و در حد متوسط است.

هنلی (۱۹۸۹)، ضمن تحقیقی با عنوان «زنان در مکان‌های عمومی فضای خصوصی زنان» را مورد بررسی قرار می‌دهد و عنوان می‌کند زنان مسیرهایی خارج از مسیر پیاده روهایی که غالباً محل تردد مردان است انتخاب می‌کنند. زنان در محیط عمومی بیشتر از مردان تحت آسیب بدنی (تماس) قرار می‌گیرند و معمولاً اقدام مقابله به مثل نمی‌کنند. نگر و نلسون شولمن (۱۹۹۹)، نیز دریافتند که فضای شخصی زنان دوبرابر بیشتر از مردان مورد هجوم واقع می‌گردد. آن‌ها دریافتند که برخی از رفتارهای زنان نشانه‌هایی از تسلیم بودن و سلطه‌پذیری آنان است که با سکوت زنان می‌توان از آن آگاه شد. نتایج فوق این سؤال را مطرح می‌کند که آیا زنان به درستی محدوده‌ها و فضاهای شخصی کوچک‌تری دارند و یا اینکه به واسطه این مزاحمت‌های دائمی، می‌آموزند که این واقعیت‌ها را بپذیرند در حالی که اساساً معذب و ناراحت باقی می‌مانند. باید دانست محدوده‌های روان‌شناختی شخصی آنان ساده و تعریف شده نیست. گارسیارامون و اورتیز پرت (۲۰۰۴)، از گروه جغرافیای دانشگاه بارسلونا در یک پژوهش میدانی، با رویکردی جنسیتی، امکان دسترسی و بهره‌مندی از یک فضای عمومی برنامه‌ریزی شده را در شهر بارسلونا مورد بررسی قرار داده‌اند. آنان نشان داده‌اند که چطور نگرش برنامه‌ریزان شهری در ایجاد این فضا بر حضور فعال زنان تأثیرگذار بوده است. وودزورث (۲۰۰۵)، در یک مرکز تحقیقات زنان در ونکوور طی مقاله‌ای، توجه برنامه‌ریزان شهری و به‌ویژه طراحان را به سمت و سوی تعادل جنسیتی در فضاهای شهری جلب کرده است. این پژوهش نیز تنها به جنبه‌های کالبدی نابرابری‌های جنسیتی در شهر می‌پردازد. لسل و گردا (۲۰۰۸)، در پژوهشی به بررسی فضاهای جنسیتی باز ساخت: سیاست‌های جنسیتی در ساخت شهر پرداخته‌اند. در این پژوهش، اعمال سیاست‌های جنسیتی در برنامه‌های شهری و باز ساخت فضاهای شهری نقش مهمی در رضایت‌مندی و بهبود وضعیت زنان خواهد داشت. پیکه (۲۰۰۹)، مقاله‌ای در زمینه مطالعات جغرافیای جنسیت در شهر تهیه کرده است. این پژوهش نگاهی کلی و گذرا به مسائل زنان در شهر دارد. هر چند تأکید بسیار زیادی بر جنبه‌های کالبدی شهر از جمله فضاهای عمومی، برنامه‌ریزی و طراحی داشته و کمتر به نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی زنان در فضای شهری پرداخته است. بیلر (۲۰۱۱)، در پایان‌نامه‌ای با عنوان «برنامه‌ریزی برای امنیت فضاهای عمومی»، به ارزیابی و سنجش امنیت در فضاهای عمومی شهر برلین پرداخته است. از جمله شاخص‌های مورد بررسی در این پژوهش می‌توان به علائم، مالکیت، استراحتگاه، تنوع مکان‌های نشستن، روشنایی، اغذیه فروشی‌ها، تزئینات بصری و هنری، دسترسی، خرد اقلیم، ناحیه تجاری، دوربین‌های امنیتی و غیره اشاره کرد.

داده‌ها و روش‌شناسی

این پژوهش از نظر هدف، توسعه‌ای-نظری است و از نظر ماهیت و روش برای رسیدن به پاسخ پرسش‌ها توصیفی - تحلیلی است. روش تحقیق در این مطالعه از نوع کمی - کیفی است. در روش کیفی مصاحبه‌هایی با زنان شهر کرمان در خصوص انتظارات و دیدگاه‌های آن‌ها در طراحی شهری انجام پذیرفت در روش کیفی تعداد ۱۶ مصاحبه عمیق با بانوان ۳۰ تا ۶۵ ساله شهر به روش تصادفی انجام پذیرفت. بر همین اساس، تعداد مصاحبه تا رسیدن به «اشباع نظری» انجام شد پذیرفت و سپس با استفاده از نظریه بنیادی یا زمینه‌ای و با نرم‌افزار maxqda مصاحبه‌ها تحلیل و شاخص‌ها و

مؤلفه‌های شهر دوستدار بانوان استخراج گردید. نظریه بنیادی^۱ یا زمینه‌ای به‌عنوان روش بررسی اصلی در این مطالعه انتخاب شده است. روش نظریه بنیانی از جمله روش‌هایی برای پژوهشگران توسعه است که قصد شناخت منظم دیدگاه‌ها و معانی افراد در یک موقعیت خاص را دارند. در این روش با درگیری کامل پژوهشگر با موضوع مورد بررسی و وجود امکان بکارگیری روش‌های متعدد و چندگانه جمع‌آوری اطلاعات و داده‌ها اعم از کمی و کیفی و امکان تحلیل‌های مجدد و رفت و برگشت بسیار میان نظریه (تحلیل داده‌ها) و میدان (گردآوری داده‌ها) که کرسول (۲۰۰۲) آن را جریان «زیگزاگی» می‌نامد، تلاش می‌شود. شناخت نظری دقیقی درباره پدیده مورد بررسی فراهم شود. در این روش، بر مصاحبه و مشاهده برای تولید داده‌های تجربی، جذب پژوهش در میدان پژوهش، جلب اعتماد افراد مورد بررسی و بکارگیری هر نوع روش مناسب برای جمع‌آوری اطلاعات تأکید می‌شود (ازکیا و جاجرمی، ۱۳۹۹۰: ۲۱-۲۲). پژوهش حاضر با بکارگیری این روش، سعی در تبیین چارچوب طراحی فضاهای شهری مناسب و دوستدار بانوان در شهر کرمان دارد. در این قالب به‌صورت یک تحلیل تجربی مبتنی بر واقعیت‌های منطقه به شناسایی جنبه‌ها و مؤلفه‌های طراحی مناسب برای بانوان پرداخته شده است. در این پژوهش، تحلیل اطلاعات و کشف مفاهیم و مقولات به‌وسیله سه نوع کدگذاری، ۱- کدگذاری باز؛ ۲- کدگذاری محوری و ۳- کدگذاری انتخابی صورت گرفته است (استرواس و کوربین، ۱۳۸۵: ۵۸). در بخش مطالعه میدانی و مصاحبه‌ها با استفاده از چک لیست سوالات به شیوه مصاحبه نیمه‌ساختارمند با تدوین پروتکل مصاحبه و چک لیست مصاحبه، از ابزار ریکورد (دستگاه ضبط صدا) (با مجوز مصاحبه شونده)، یادداشت‌برداری، مشاهده، عکاسی و غیره، اطلاعات جمع‌آوری و پیاده‌سازی می‌شود. در تحقیقات کیفی و به‌خصوص در تحلیل داده‌های نظریه بنیادی، محقق سعی دارد تا نکات کلیدی داده‌ها را کشف کند و برای هر نکته، یک کد اختصاص دهد. کدها، مورد مقایسه مداوم قرار می‌گیرند و آن دسته از کدهایی که به یک جنبه مشترک دلالت نمایند، عنوان یک «مفهومی» به خود می‌گیرند. مفاهیم، کلماتی هستند که دلالت بر گروه‌ها یا طبقاتی از رویدادها، اشیا و کنش‌هایی دارند که خصوصیات مشترکی را در میان خود به اشتراک گذاشته‌اند (کوربین و اشتراس، ۲۰۰۸: ۴۵). گفتنی است که چند مفهوم، یک مقوله و چند مقوله، یک مقوله هسته‌ای را می‌سازند. ارتباط سازمان‌یافته میان مقولات اصلی در قالب یک نظریه متجلی می‌شود.

برای انجام مصاحبه‌ها، بر اساس پیشینه پژوهش و مبانی نظری و مطالعات و پژوهش‌های قبلی مهمترین مباحث مورد پرسش در سه بعد بر اساس سؤالات تحقیق، مبانی و پیشینه تحقیق در سه بعد تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی همانند: (قوانین و مقررات طراحی شهری، مشارکت و نظرخواهی، مشکلات طراحی فعلی و غیره)، بعد اجرا و طراحی طرح‌های شهری است همانند: (عملکرد شهرداری‌ها یا پیمانکاران، نوع اجرا طرح شهری، تداخل وظایف و غیره) و بعد بهره‌برداری و استفاده از یک فضای طراحی شده شهری است همانند: (تمیزی و زیبایی، نوع استفاده و بهره‌برداری، مراجعه شهروندان به فضا و غیره) انجام پذیرفت. در فاز دوم، برای رسیدن به مؤلفه‌ها و چارچوب طراحی شهری دوستدار بانوان با استفاده از روش دلفی و نظرات خبرگانی شاخص‌های طراحی دوستدار بانوان به‌دست آمد و رتبه‌بندی شاخص‌ها صورت گرفت. روش دلفی یا روشی سیستماتیک تحقیق برای استخراج نظرات از یک گروه متخصصان در مورد یک موضوع یا یک سؤال است و یا رسیدن به اجماع گروهی از طریق یک سری از راندهای پرسشنامه‌ای با حفظ گمنامی پاسخ‌دهندگان و بازخورد نظرات به اعضای پنل است. جامعه آماری و مشارکت‌کنندگان دلفی متخصصین یا خبرگان هستند. آن‌ها به چهار گروه با خصوصیات: دانش و تجربه در موضوع، تمایل، زمان کافی برای شرکت و مهارت‌های ارتباطی مؤثر نیاز دارند و پارامترهای کلیدی مطالعه نیز: صلاحیت پانلیست‌ها، اندازه‌ی پانل و روش انتخاب آن‌ها است در روش دلفی،

¹ grounded theory

به‌شيوه هدفمند و گلوله برفی تعداد ۱۶ نفر از اساتید دانشگاهی، مدیران، نخبگان برنامه‌ریزی شهری انتخاب و در سه راند پرسش‌نامه‌های دلفی توزیع و جمع‌آوری گردید و سپس اطلاعات تحلیل شد.

جدول ۱- جدول مشخصات مصاحبه‌شوندگان

نام خانوادگی	سن	مدت اقامت	نام خانوادگی	سن	مدت اقامت	نام خانوادگی	سن	مدت اقامت
ن. خلیفه‌ای	۲۴	۳۸	م. اسلامی	۲۰	۲۰	ر. پادپری	۲۵	۲۵
ب. ناجی	۵۱	۳۰	آ. آتش پنجه	۲۷	۲۷	س. محمدی	۳۴	۳۱
م. حکمت	۴۷	۴۱	ط. یار احمدی	۳۴	۳۱	ف. بحرینی	۳۰	۳۰
م. جعفری	۴۲	۲۵	پ. عمادی	۴۵	۴۵	م. انصاری	۴۶	۴۶
م. سید جعفری	۳۹	۳۹	ف. رفیعی	۵۷	۴۰			
م. ابراهیمی	۴۹	۳۰	گ. ابراهیمی	۱۹	۱۹			

قلمرو پژوهش

محدوده مورد مطالعه شهر کرمان می‌باشد که در جنوب‌شرقی ایران و مرکز استان کرمان و مرکز شهرستان کرمان است. جمعیت این شهر طبق سرشماری بر اساس آمار سال ۹۵، معادل ۵۳۷,۷۱۸ نفر بوده است. وسعت شهر کرمان نزدیک به ۲۴۰ کیلومترمربع است و حاشیه‌نشینی مهم‌ترین مشکل شهر کرمان است.

شکل ۲- موقعیت جغرافیایی شهر کرمان در استان و کشور

یافته‌ها

بر اساس مبانی نظری و پیشینه تحقیق، برای طراحی شهری سه بعد اصلی را می‌توان در نظر گرفت. یکی از این ابعاد، برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری است که در ابتدای هر طراحی در مدیریت شهری اخذ می‌شود. بعد از این مرحله، بعد طراحی و اجرا و یا عملیات میدانی و ساخت و ساز است که تصمیم طراحی در شهر اجرایی خواهد شد و سومین بعد از یک طراحی شهری، بهره‌برداری از فضاهای شهری است. در جدول زیر (جدول ۲)، ابعاد مورد نظر بانوان در طراحی شهری در کدگذاری انتخابی در هر بعد نشان داده شده است.

جدول ۲- مؤلفه‌های به‌دست آمده از مصاحبه‌ها برای طراحی دوستدار بانوان

بعد برنامه‌ریزی و تصمیم‌سازی	بعد طراحی و اجرا	بعد بهره‌برداری
توجه به ایمنی و امنیت	همنوایی با اقلیم	تداوم و حفظ امنیت
همه‌شمولی و جامعیت	حذف فضاهای بی دفاع	حفظ زیبایی بصری
تفکیک عملکردی	نور و مبلغان مناسب	تأمین امکانات رفاهی

متناسب سازی فضا	توجه به کارکردگرایی در فضاها	انسان محوری و پویایی دائمی
مشارکت طلبی	آسایش و آرامش مندی	یکپارچگی در خیابان و فضا
استانداردسازی		ایمنی و حفظ امنیت

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۳

توصیف جامعه آماری دلفی

برای آنکه شناخت دقیقی از جامعه آماری تکمیل کنندگان پرسش‌نامه‌های دلفی صورت پذیرد، در این بخش به صورت مختصر ویژگی‌های پاسخگویان ارائه می‌شود. بررسی جنسیت پاسخگویان به پرسش‌نامه دلفی بیانگر آن است که ۴۴ درصد پاسخگویان زن و ۵۶ درصد نیز مرد بوده‌اند. گروه‌بندی سنی پاسخگویان به پرسش‌نامه نشان می‌دهد که بیشترین گروه سنی پاسخگو رده سنی ۳۶-۴۵ سال است که با ۶۶ درصد است و رده دوم ۴۶ تا ۵۵ سال است که با ۳۱ درصد گروه دوم را تشکیل می‌دهد و تنها ۶ درصد از پاسخگویان بین ۲۵ تا ۳۵ سال سن داشته‌اند. با توجه به اینکه موضوع طراحی شهری یک موضوع تخصصی در حوزه مدیریت شهری و برنامه‌ریزی است بنابراین پاسخگویان بایستی دارای سمت‌ها و تخصص مرتبط و یا دانش علمی و آکادمیک لازم در خصوص موضوع باشند. در این پژوهش، جامعه آماری از مدیران شهرداری و اعضای هیأت علمی انتخاب شده‌اند. بیشترین درصد پاسخگویان مربوط به مدیران شهرداری با ۴۴ درصد است و ۳۸ درصد نیز از بین اعضای هیأت علمی دانشگاه‌های کرمان، شهید باهنر، تهران، خوارزمی و غیره، ۱۹ درصد نیز از اعضای هیأت علمی جهاد دانشگاهی که به امر پژوهش در حوزه‌های شهرسازی و برنامه‌ریزی شهری مشغول هستند. بررسی وضعیت تحصیلات و مدارج تحصیلی پاسخگویان نشان داد که ۶۳ درصد پاسخگویان دارای مدرک دکتری بوده و ۲۵ درصد مدرک کارشناسی ارشد و تنها ۱۳ درصد مدرک کارشناسی را دارا بوده‌اند. یکی دیگر از موضوعات و ویژگی‌های جامعه آماری مدت اشتغال آنان بود که مورد پرسش قرار گرفت، رده‌بندی اشتغال پاسخگویان نشان داد که بالغ بر ۶۳ درصد پاسخگویان بین ۱۱ سال تا ۲۰ سال سابقه کار داشته‌اند و ۳۱ درصد نیز بین ۲۱ سال تا ۳۰ سال سابقه کار و فعالیت داشته‌اند.

تحلیل یافته‌های پرسش‌نامه دلفی

این تحقیق در مطالعه میدانی علاوه بر مصاحبه، برای دسته‌بندی مؤلفه‌های چارچوب طراحی شهری دوستدار بانوان بعد از انجام مصاحبه‌ها متکی به روش دلفی گردید. بر این اساس از بین خبرگان، اساتید، مدیران شهری و افرادی که به نوعی در طراحی‌های شهری دخیل هستند پرسش‌نامه دلفی توزیع گردید. بدین منظور، فرآیند دلفی به شرح زیر انجام پذیرفت:

راند اول: احصاء ابعاد طراحی شهری خیابان از طریق پیشینه تجربی و مرور ادبیات و قوانین و مقررات طراحی شهری و مصاحبه‌های انجام گرفته و ارائه آن‌ها به صاحب‌نظران در قالب پرسش‌نامه مرحله اول دلفی.

در این مرحله از پاسخگویان درخواست گردید که به هریک از مؤلفه‌های طراحی شهری خیابان از بین ۱ تا ۱۰ نمره بدهند و همچنین چنانچه مؤلفه دیگری را می‌شناسند که در پرسش‌نامه بیان نشده است ذکر نمایند و در یک سؤال باز از آن‌ها خواسته شد تا نظرات تکمیلی خود را بیان نمایند که در این بین ۹ مؤلفه جدید توسط پاسخگویان شناسایی گردید.

راند دوم: ارائه مؤلفه‌های مرحله اول به صاحب‌نظران و درخواست مجدد برای بازبینی نظر خود با توجه به میانگین نظرات سایر شرکت‌کنندگان در دلفی. در این مرحله پس از اصلاح، حذف و یا اضافه نمودن مؤلفه‌های جدید ارائه شده در قالب راند دوم از پاسخگویان درخواست گردید تا بر اساس میانگین نظرات سایر پاسخگویان در نظرات خود جرح و تعدیل و یا اصلاح نمایند.

راند سوم: ارائه جمع‌بندی دو مرحله قبل و درخواست اصلاح و ارائه نظر با عنایت به جمع‌بندی همه نظرات. در این مرحله، میانگین دو مرحله قبل به پاسخ‌گویان ارائه گردید و از آن‌ها درخواست شد تا با توجه به میانگین به‌دست آمده نظر خود را بیان نمایند.

تهیه و تدوین پرسش‌نامه دلفی از پیشینه و مصاحبه‌ها، بدین‌نحو انجام پذیرفت که در پیشینه تحقیق ۳ بعد اصلی طراحی شهری و ۲۸ مؤلفه شناسایی گردید. همچنین مهم‌ترین مفاهیمی که از مصاحبه‌ها به‌دست آمد، ۳۳ مؤلفه عمده را تشکیل داد که در مجموع برای ارائه و بیان مؤلفه‌ها در راند اول که از پیشینه تحقیق و مصاحبه‌ها به‌دست آمده بود، ۵۲ مورد بود که برخی از آن‌ها دارای همپوشانی در موضوع و مفهوم بودند. اما باز همه آن‌ها به صاحب‌نظران ارائه گردید تا نظرات خود و نمرات خود را اعلام نمایند. در مرحله اول، تعداد ۹ مورد نیز توسط پاسخ‌گویان ارائه گردید و در مجموع ۶۱ مورد در مرحله دوم مورد بررسی قرار گرفت. نظرات ارائه شده در این بخش اعمال گردید و نمرات هر ۶۱ مورد محاسبه و میانگین آن‌ها به‌دست آمد. با توجه به تعداد زیاد شاخص‌ها و مؤلفه‌های تحقیق، تعداد ۲۱ مورد از مؤلفه‌هایی که میانگین آن‌ها بالاتر از ۷/۵ بود برای تدوین چارچوب طراحی شهری در نظر گرفته شد.

جدول ۳- شاخص‌های مؤثر در طراحی شهری دوستدار بانوان از پرسش‌نامه دلفی

دیف	شاخص‌های مؤثر در طراحی خیابان دوستدار بانوان	میانگین سه مرحله
۱	تأمین نور مناسب در خیابان و پیاده‌رو برای امنیت و کنترل مکان	۹,۴۱
۲	تأمین امکان حضور گروه‌های مختلف (همه‌شمولی) در خیابان (سال‌خوردگان، کودکان و زنان)	۸,۸۲
۳	شناسایی و حذف مناطق ناامن و کور از دید عابران و حذف فضاهای خالی	۸,۶۴
۴	امکان ایجاد فعالیت یا حضور در تمامی ساعات شبانه‌روز (تقویت حیات شبانه)	۸,۶۰
۵	تأمین امنیت با استفاده از زنده‌سازی فضا	۸,۴۲
۶	تأمین شرایط مناسب برای ناتوانان جسمی و بانوان دارای کالسکه	۸,۴۰
۷	طراحی و تأمین مکان سوم در خیابان (کافی‌شاپ‌ها؛ کافه‌ها، کتابخانه، گالری و غیره)	۸,۳۷
۸	تقویت و تأمین راحتی در دسترسی به خیابان و پیاده‌رو	۸,۳۴
۹	برنامه‌ریزی در راستای تأمین کاربری‌های مختلف برای تنوع و جلوگیری از شب‌مردگی	۸,۳۱
۱۰	اتصال پیاده‌روها خیابان به سامانه‌های حمل و نقل عمومی	۸,۲۷
۱۱	تفکیک سواره از پیاده‌رو	۸,۱۵
۱۲	توسعه فضاهای القای حس آرامش روانی در شهروندان	۷,۹۹
۱۳	استفاده از درخت برای تأمین سایه و لطافت در خیابان‌ها	۷,۹۹
۱۴	کنترل دسترسی‌ها و ورود و خروج به خیابان همراه با امنیت کامل	۷,۹۰
۱۵	جلوگیری از ناامنی برای پیاده و عابر با استفاده از درخچه‌های مناسب	۷,۸۶
۱۶	امکان قدم زدن در پیاده‌رو بدون توقف با بهره‌مندی از کالبد زیبا	۷,۸۴
۱۷	در نظرگیری پیوستگی کف و سطح و جلوگیری از شیب زیاد	۷,۷۳
۱۸	طراحی مسیر دوچرخه‌سواری و در نظر گرفتن ایمنی آن از تصادف خیابانی	۷,۷۳
۱۹	تأمین امنیت به صورت الکترونیکی و فیزیکی (نصب دوربین)	۷,۷۲
۲۰	تأکید بر انسان در طراحی خیابان (تأمین مکان نشستن، حرکت و استراحت)	۷,۷۲
۲۱	تلاش در تأمین تبادلات اجتماعی و فرهنگی (توسعه فعالیت‌های فرهنگی، موسیقی خیابانی و غیره)	۷,۵۷

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۳

برای پاسخگویی به سؤال اصلی تحقیق با روش مصاحبه نیمه‌ساختاریافته تعداد ۱۶ مصاحبه با بانوان مقیم شهر کرمان انجام پذیرفت. برهمین اساس، به‌منظور انجام مصاحبه‌ها از مبانی نظری و پیشینه تحقیق، سؤالات اصلی مصاحبه‌ها استخراج گردید و ابعاد طراحی شهری مشخص شد و مصاحبه‌هایی بین ۴۰ تا ۱ ساعت انجام پذیرفت. تعداد ۳۹۲ کد

اولیه به دست آمد. کدها در ابعاد مختلف تحلیل و تفسیر گردید و به مقوله‌های اصلی و هسته‌ای در یک مرحله بالاتر، ارتقاء یافتند و ۱۹ مقوله اصلی به دست آمدند و در گام سوم ۳ مقوله هسته‌ای در ابعاد تحقیق به دست آمد. در گام چهارم تحقیق، در یک جمع‌بندی از کدهای اولیه، مفاهیم اصلی و مقوله هسته‌ای چارچوب طراحی شهری دوستدار بانوان به منظور تبیین مؤلفه‌ها و شاخص‌های طراحی شهری دوستدار بانوان سعی گردید تا به یک مدل نهایی بینجامد که پاسخگوی سؤال اصلی تحقیق باشد. بر این اساس، در جدول زیر (جدول ۴) با توجه به مقوله‌ها، سه نوع مقوله شریایی، تعاملی و پیامدی از تلفیق مقوله‌ها صورت گرفت.

جدول ۴- مقوله شریایی، تعاملی و پیامدی در طراحی شهری دوستدار بانوان

مقوله‌های اصلی	مقوله هسته‌ای	مقوله عمده نهایی	نوع مقوله
مشارکت‌طلبی، تفکیک عملکردی، استانداردسازی، یکپارچگی در خیابان و فضا، انسان-محوری و پویایی دائمی، امنیت، کارکردگرایی در فضاها.	پویایی و سرزندگی فضای خیابان	تحول عملکردی-فضایی	شریایی
مناسب‌سازی فضا، امکانات رفاهی، نور و مبلمان مناسب، حفظ زیبایی بصری، آسایش و آرامش‌مندی، تدوام و حفظ زیبایی.	احساس رضایتمندی	تحول زیبایی و بصری	تعاملی
همنوايي با اقليم، حذف فضاهای بی‌دفاع، همه‌شمولی و جامعیت، توجه به ایمنی و امنیت، ایجاد تنوع در کاربری‌ها، افزایش تعاملات اجتماعی.	متناسب سازی فضا	تحول زیست-محیطی	پیامدی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۳

بر اساس مدل نهایی تحقیق پیامدهای طراحی خیابان دوستدار بانوان بر اساس شرایط علی و تعاملی و همچنین تحولات مداخله‌گر و زمینه‌ای باعث گسترش حضور بانوان در خیابان و تعامل بیشتر آن‌ها در یک بستر اجتماعی با سایر شهروندان خواهد شد. این تعاملات به حس آرامش و احساس رضایت بانوان منجر می‌شود. بر همین اساس، در طراحی شهری امنیت و ایمنی و حذف فضاهای بی‌دفاع و مخروبه شهری از الزامات اصلی طراحی یک خیابان دوستدار بانوان محسوب می‌شود.

بر اساس نتایج مصاحبه‌ها در قالب تحلیل فرااستنباطی، می‌توان گفت آنچه در مصاحبه‌ها مفهوم‌سازی گردید با یک ساختار منسجم در سه بعد قانون‌گذاری، بعد ساختارسازی و بعد کارکردگرایی مؤلفه‌های طراحی شهری دسته‌بندی شده‌اند.

جدول ۵- مفاهیم به دست آمده در مصاحبه‌ها در سه حوزه مورد

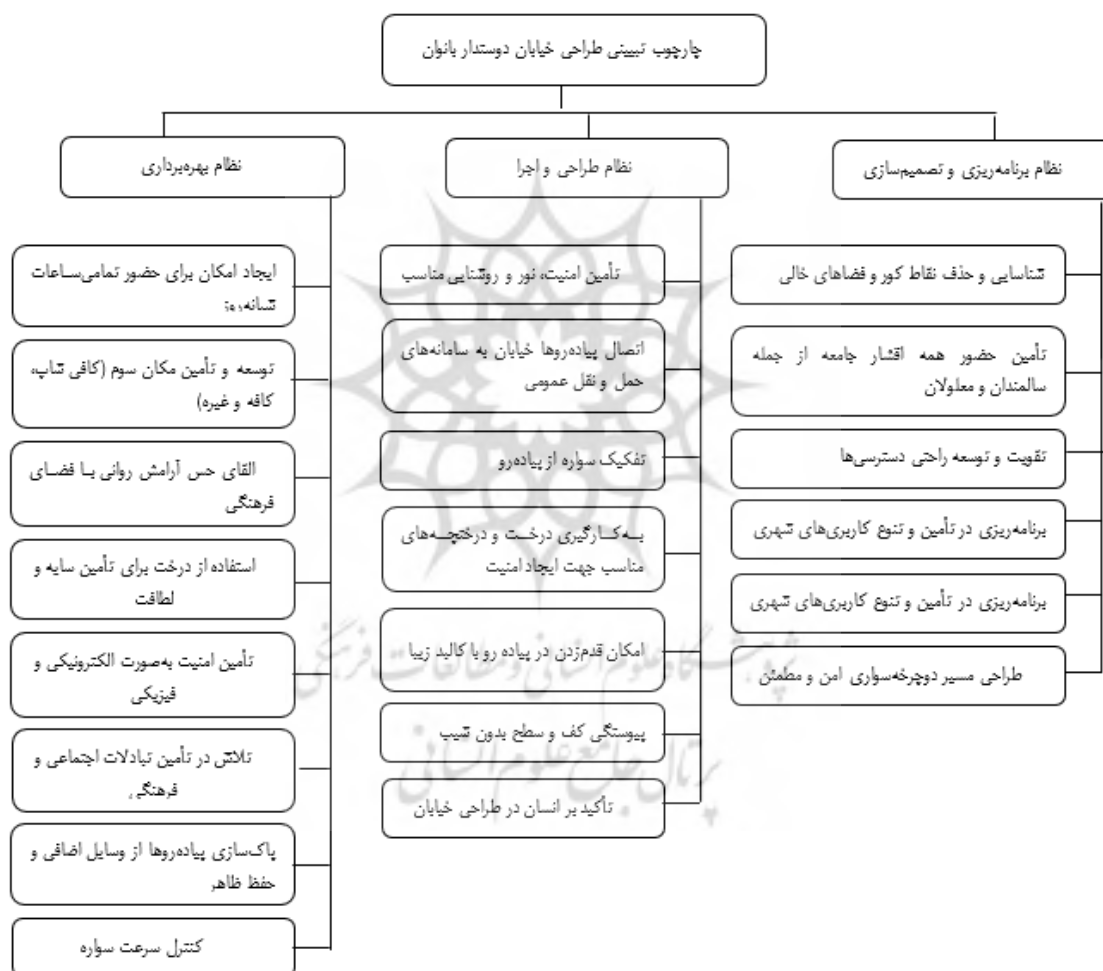
چارچوب	ابعاد	مؤلفه‌های مصاحبه
قانون‌گذاری	برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری	توجه به ایمنی و امنیت - همه‌شمولی و جامعیت - تفکیک عملکردی - مناسب‌سازی فضا - مشارکت‌طلبی - استانداردسازی.
ساختارسازی	طراحی و اجرا	همنوايي با اقليم - حذف فضاهای بی‌دفاع - نور و مبلمان مناسب - توجه به کارکردگرایی در فضاها - آسایش و آرامش‌مندی.
کارکردگرایی	بهره‌برداری	تدوام و حفظ امنیت - حفظ زیبایی بصری - تأمین امکانات رفاهی - انسان‌محوری و پویایی دائمی - یکپارچگی در خیابان و فضا

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۳

اگر چارچوب طراحی شهری دارای سه بازوی قانون‌گذاری، ساختارسازی و کارکردگرایی در نظر گرفته شود. بر همین مبنا، سه بعد برنامه‌ریزی و تصمیم‌سازی، طراحی و اجرا و بهره‌برداری تعریف می‌شود. بر اساس این سه بعد در مصاحبه‌های انجام شده، مؤلفه‌های مؤثر بر طراحی شهری دوستدار بانوان در خیابان‌های شهر کرمان مورد بررسی قرار گرفت. یکسری از مؤلفه‌های مؤثر بر طراحی شهری دوستدار بانوان در بازوی قانون‌گذاری و بعد تصمیم‌گیری و

برنامه‌ریزی وجود دارد. این مؤلفه‌های عبارتند از: مشارکت‌طلبی، جامعیت و همه‌شمولی و رعایت ابعاد ایمنی و راحتی و همچنین استانداردسازی برنامه‌ها متناسب با همه اقشار در نظر گرفته می‌شود در این بعد، چنانچه مشارکت بانوان وجود نداشته باشد، شهر تک‌بعدی و سازکار با کارکردهای مردانه خواهد شد و یکسری از نیازهای زنان در شهر نادیده گرفته خواهد شد.

با انجام مصاحبه‌ها و به‌دست آمدن مؤلفه‌ها و شاخص‌های طراحی شهری دوستدار بانوان برای خیابان‌های کرمان سال ۱۴۰۰، شاخص‌ها و مؤلفه‌های به‌دست آمده به‌وسیله پرسش‌نامه دلفی از صاحب‌نظران، اساتید دانشگاه و مدیران شهری نظرخواهی گردید. و شاخص‌ها و مؤلفه‌هایی که دارای بالاترین میانگین به‌دست آمده بودند در سه مرحله دلفی، به‌عنوان مؤلفه‌های چارچوب طراحی در نظر گرفته شد و بر این اساس چارچوب زیر (شکل ۳) برای طراحی خیابان شهری دوستدار بانوان ارائه گردید.

شکل ۳- نمودار چارچوب تبیینی از معیارهای تأثیرگذار بر طراحی خیابان دوستدار بانوان، منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۳

نتیجه‌گیری

در یک جمع‌بندی کلی از نتایج مصاحبه‌ها و پرسش‌نامه دلفی، در قالب تحلیل فرااستنباطی، می‌توان گفت آنچه در مصاحبه‌ها مفهوم‌سازی گردید و آنچه مورد وفاق در پرسش‌نامه دلفی قرار گرفت، همه در یک راستا قرار دارند. در این قسمت، برای ایجاد یک همگنی و یک دسته‌بندی در حوزه‌های مختلف، نتایج هر دو حوزه ارائه شده است و در پایان با

یک ساختار منسجم در سه بعد قانون گذاری، بعد ساختار سازی و بعد کارکردگرایی مؤلفه های طراحی شهری دسته بندی شده اند.

جدول ۶- مفاهیم به دست آمده در مصاحبه ها در سه حوزه مورد بررسی

چارچوب	ابعاد	مؤلفه های مصاحبه	مؤلفه های دلفی
قانون گذاری	برنامه ریزی و تصمیم گیری	-توجه به ایمنی و امنیت -همه شمولی و جامعیت -تفکیک عملکردی -مناسب سازی فضا -مشارکت طلبی -استاندارد سازی	-شناسایی و حذف نقاط کور و فضاهای خالی -تأمین حضور همه اقشار جامعه از جمله سالمندان و معلولان -تقویت و توسعه راحتی دسترسی ها -برنامه ریزی در تأمین و تنوع کاربری های شهری -طراحی مسیر دوچرخه سواری امن و مطمئن -تأکید بر انسان در طراحی خیابان
ساختار سازی	طراحی و اجرا	- هم نوایی با اقلیم - حذف فضاهای بی دفاع - نور و مبلمان مناسب - توجه به کارکردگرایی در فضاها - آسایش و آرامش مندی	-تأمین امنیت، نور و روشنایی -اتصال پیاده روها خیابان به سامانه های حمل و نقل -تفکیک سواره از پیاده رو -به کارگیری درخت و درخچه های مناسب - امکان قدم زدن در پیاده رو با کالبد زیبا - پیوستگی کف و سطح بدون شیب
کارکردگرایی	بهره برداری	- تداوم و حفظ امنیت - حفظ زیبایی بصری - تأمین امکانات رفاهی - انسان محوری و پویایی دائمی - یکپارچگی در خیابان و فضا	-ایجاد امکان برای حضور تمامی ساعات شبانه -توسعه و تأمین مکان سوم (کافی شاپ، کافه و غیره) -القای حس آرامش روانی با فضای فرهنگی -استفاده از درخت برای تأمین سایه و لطافت -تأمین امنیت به صورت الکترونیکی و فیزیکی -تلاش در تأمین تبادلات اجتماعی و فرهنگی -پاک سازی پیاده روها از وسایل اضافی و حفظ ظاهر -کنترل سرعت سواره

منبع: یافته های تحقیق، ۱۴۰۳

اگر چارچوب طراحی شهری دارای سه بازوی قانون گذاری، ساختار سازی و کارکردگرایی در نظر گرفته شود بر همین مبنا، سه بعد برنامه ریزی و تصمیم سازی، طراحی و اجرا و بهره برداری تعریف می شود. بر اساس این، سه بعد در مصاحبه های انجام شده و پرسش نامه دلفی مؤلفه های مؤثر بر طراحی شهری دوستدار بانوان در خیابان های شهر کرمان مورد بررسی قرار گرفت.

یک سری از مؤلفه های مؤثر بر طراحی شهری دوستدار بانوان در بازوی قانون گذاری و بعد تصمیم گیری و برنامه ریزی وجود دارد این مؤلفه های عبارتند از: مشارکت طلبی، جامعیت و همه شمولی و رعایت ابعاد ایمنی و راحتی و همچنین استاندارد سازی برنامه ها متناسب با همه اقشار در نظر گرفته می شود. در این بعد، چنانچه مشارکت بانوان وجود نداشته باشد شهر تک بعدی و سازگار با کارکردهای مردانه خواهد شد و یک سری از نیازهای زنان در شهر نادیده گرفته خواهد شد. در پرسش نامه دلفی نیز ایمنی و امنیت و توجه به همه اقشار جامعه از جمله بانوان، معلولان و کودکان نیز دارای رتبه بالایی شد.

سپاسگزاری

این مقاله برگرفته از رساله دکتری نگارنده اول با عنوان «تدوین چارچوب طراحی فضای شهری دوستدار بانوی ایرانی معاصر (مطالعه موردی: خیابان های شهری کرمان در سال ۱۴۰۰ خورشیدی)» به راهنمایی نگارنده دوم و مشاوره نگارنده سوم در دانشکده هنر، معماری و شهرسازی دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمان می باشد.

منابع

- استراس، آنسلم؛ کوربین، جولیت. (۱۳۸۷). *اصول روش تحقیق کیفی نظریه مبنایی رویه‌ها و روش‌ها*. ترجمه بیوک محمدی، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- پرتویی، پروین. (۱۳۹۱). *کارگروه زنان و فضاهای عمومی شهری*. مقاله‌های اولین همایش علمی و پژوهشی زنان و زندگی شهری، دانشکده مدیریت دانشگاه تهران، آبان و آذر.
- پورمحمدی، محمدرضا؛ نورانی، سمیه؛ نورانی، فرید. (۱۳۹۱). *شهر دوستدار زنان مطالعه موردی: مرکز شهر اردبیل*. فصلنامه آمایش محیط، ۱۹، ۱۶۵-۱۸۱.
- پورموسوی، ر. (۱۳۸۹). *اولویت‌سنجی نیازهای زنان در تخصیص فضاهای شهری*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، گروه جغرافیا دانشگاه پیام نور واحد رضوان‌شهر.
- حق‌پرست، بنت‌الهدی؛ شمشاد، معصومه. (۱۳۹۳). *بررسی معیارها و اصول طراحی شهر با رویکرد استفاده زنان از خدمات شهری مطالعه موردی شهر جدید اندیشه*. اولین کنفرانس ملی شهرسازی، مدیریت شهری و توسعه پایدار، تهران، ۲۱ اسفند.
- خلیلی، محسن. (۱۳۸۶). *آسیب‌شناسی مشارکت زنان در جامعه معاصر ایران*. زن در توسعه و سیاست (پژوهش زنان)، ۲ (پیاپی ۱۸)، ۱۶۵-۱۸۶.
- زنگی‌آبادی، علی؛ نسترن، مهین؛ کمالی باغراهی، اسماعیل. (۱۳۹۴). *تحلیل روند و نحوه توسعه فیزیکی-کالبدی شهر کرمان از پیدایش تاکنون*. مجله جغرافیای اجتماعی شهری، شماره ۵، ۲۳-۴۲.
- سیفایی، مهسا. (۱۳۸۴). *مطلوبیت‌سنجی فضاهای عمومی شهری جهت استفاده گروه‌های خاص اجتماعی (زنان)، در الگوی برنامه‌ریزی مشارکتی، مورد مطالعه: میدان نبوت (هفت حوض)*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده هنر.
- صنعت‌خواه، علیرضا. (۱۳۹۷). *بررسی عوامل اجتماعی-فرهنگی مؤثر بر احساس امنیت زنان در شهر کرمان*. مطالعات اجتماعی روان‌شناختی زنان ۱۶ (۳)، ۳۷-۶۴.
- فاضلی، نعمت‌الله؛ ضیاجی، محدثه. (۱۳۹۳). *شهر دوستدار زن: شناسایی معیارهای شهر دوستدار زن از نظر زنان متعلق به پایگاه‌ها و تیپ‌های مختلف اجتماعی تهران*. مجله جامعه‌پژوهی فرهنگی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۵ (۳)، ۵۹-۹۳.
- فرهمندیان، حمیده. (۱۳۹۰). *منشور اروپایی زنان در شهر*. جستارهای شهرسازی. شماره ۲۴ و ۲۵، ۱۰۶-۱۱۴.
- کولیوند، شکيبا؛ رحیقی‌یزدی، محمد. (۱۳۹۳). *نقش زنان در طراحی فضاهای شهری*. کنفرانس ملی معماری و منظر شهری پایدار، مشهد.
- گلکار، کورش. (۱۳۸۲). *از تولد تا بلوغ طراحی شهری*. صفه، ۱۱۳ (۱)، ۸-۲۳.
- علی‌رضانژاد، سهیلا؛ سرایی، حسن. (۱۳۸۶). *زن در عرصه عمومی: مطالعه‌ای در مورد فضاهای عمومی در دسترس زنان شهری و تغییرات آن*. فصلنامه علوم اجتماعی، ۳۰ (۰)، ۱۲۳-۱۴۹.
- علی کائی، سعیده؛ امین‌زاده گهرریزی، بهناز. (۱۳۹۷). *تحلیلی بر تحولات محتوایی و رویه‌ای فرآیند طراحی شهری و کاربست آن در پروژه‌های طراحی شهری ایران*. نشریه هنرهای زیبا، معماری و شهرسازی، ۲۳ (۴)، ۶۷-۸۰.
- مشایخی، محمد؛ قدمی، مجید؛ مهدوی‌نژاد، محمدجواد؛ بمانیان، محمدرضا. (۱۳۸۹). *طراحی محیط‌های معماری دوست‌دار خانواده*. فصلنامه خانواده و پژوهش، ۱۱، ۱۰۳-۱۲۴.

- محمدی، مریم. (۱۳۸۷). **عدالت جنسی در طراحی فضاهای باز شهری با تأکید بر حضور زنان نمونه‌موردی: فضاهای محله‌ای چیدر**. پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه علم و صنعت ایران.
- مهدی‌زاده، جواد. (۱۳۸۷). **در جستجوی شهرهای انسانی‌تر**. جستارهای شهرسازی، شماره ۲۴ و ۲۵، ۶-۱۹.
- نکویی، ستاره؛ صابری، حمید. (۱۴۰۰). **تبیین برنامه‌ریزی فضاهای شهری دوستدار سالمند، نمونه موردی: محله هزار جریب**. فصلنامه مهندسی و مدیریت ساخت، ۶(۲)، ۳۹-۲۲.
- هاشمیان‌فر، سیدعلی؛ حسین‌آبادی، مهدی؛ شهبا، محمدجواد. (۱۳۹۲). **اثرات و پیامدهای اجتماعی و فرهنگی فضاهای شهری بر زنان (مورد مطالعه: مجموعه شهریانو در منطقه ۱۱ تهران)**. مطالعات جامعه‌شناختی شهری (مطالعات شهری)، ۳(۶)، ۱۷۹-۱۵۱.

References

- Beeler J.N. (2011). **Security planning for public spaces: testing a proposed CPTED rating instrument in Berlin, Germany**. A thesis presented to the graduate school of the university of Florida in partial fulfillment of the requirements for the degree of master of arts in urban and regional planning.
- Garcia-Ramon, M., Dolores, O., & Anna, P. M. (2004). **Urban planning, gender and the use of public space in a peripheral neighborhood of Barcelona**. Cities, 121 (3), 215-223.
- Henley, N.M. (1989). **Body Politics: Power, Sex and Nonverbal Communication**. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Inam, A. (2002). **Meaningful Urban Design: Teleological/Catalytic/Relevant**. Journal of Urban Design, 7 (1), 35-58.
- Jacobs, J. (1994). **The Death and Life of Great American Cities**. Penguin, London.
- Kern, L., & Gerda, R. W. (2008). **Gendered space of redevelopment: gendered politics of city building**. Gender in an Urban World Research in Urban Sociology, Volume 9, 233-262, in: gender in an Urban World; Edited by: Judith
- Lang, J. (1987). **Creating Architectural Theory: The Role of the Behavioral Sciences in Environmental Design**. Van Nostrand Reinhold, New York.
- Nager, A. R., & Nelson-Shulman, Y. (1979). **Women in public places. Unpublished manuscript, City University of New York**. Environmental Psychology Program, New York.
- West-Pavlov, R. 2013. Contextures: inscriptions of urban space in inner-city Berlin. Space and Culture, 16(3), 323-344.
- Peake, L. (2009). **Gender in the City**. In Rob Kitchin and Nigel Thrift (eds) The International Encyclopedia of Human Geography, Amsterdam: Elsevier, pp.320-327.
- Steinø, N. (2003). **Vision, Plan and Reality**. Urban Design between Conceptualization and Realization.
- Stromquist, N. P. (2007). **Feminist organizations and social transformation in Latin America (Boulder, Paradigm Publishers)**.
- Woodsworth, E. (2005). **Making Space for Women in Cities**. Spar-rc BC, No 52, 10-13.